

ПОВЕРНЕННЯ ВОЛОДИМИРА АНТОНОВИЧА

В радянський час науково-культурна спадщина видатного українського історика Володимира Антоновича, як і багатьох інших вітчизняних вчених другої половини XIX століття, була, фактично, заборонена. З проголошенням незалежності України становище радикально змінилося.

Володимир Боніфатійович Антонович народився 1834 року в селі Махнівці на Київщині у шляхетсько-польській сім'ї. По закінченні Одеської гімназії поступив на медичний факультет Київського університету, однак, швидко збагнув, що душа і серце тяжіють до історії, перевівся на історико-філологічний факультет цього ж університету, після успішного закінчення якого здобув ступінь кандидата історії. У 1876р. В.Антонович захистив дисертацію на тему «Останні часи козацтва на Правобережжі», за яку йому присвоїли вчений ступінь магістра руської історії. За написання книги «Нарис історії Великого Князівства Литовського» В. Антонович здобув звання професора Київського університету і цю посаду займав до 1890 року, після чого пішов на пенсію. Однак викладацька діяльність його не закінчилася. В усякому разі відомо, що протягом 1895-1896 навчальних років Володимир Антонович нелегально читав студентам «Виклади про козацькі часи на Україні» — єдину працю, написану українською мовою. Завдяки записам, які збереглися в учнів історика, цей лекційний курс вдалося опублікувати 1991 року окремою книгою. Всі інші праці В. Антоновича побачили світ в різних журналах і наукових збірниках російською мовою. І в цьому нема нічого дивного, адже після прийняття дискримінаційних царських указів Валуєва і Юзефовича українська мова опинилося поза законом.

Володимир Антонович, на відміну від деяких своїх учнів, зокрема, Михайла Грушевського, не написав узагальнюючої історії України. Та він цього і не прагнув. переважна більшість його праць була присвячена дослідженню українсько-польських взаємин і розвитку національно-визвольного руху на Правобережжі, серед них необхідно виділити: «Публичные лекции по истории Киева» (1893), «Акты об унии и состоянии Православной церкви с половины XVII века» (1878), «К истории восстания Наливайка» (1896), «Киевские войты Ходьки. Эпизод из истории самоуправления в Киеве XVI-XVII ст.» (1885), «Волынская тревога 1789 г.» (1902), «Исследования о гайдамачестве» (1876), «Очерки истории Великого Княжества Литовского до половины XV века» (1878), «О происхождении шляхетских родов на Украине» (1867), «Разведки о городах на Украине» (1869) та ін.

Володимир Антонович; — писала Н.Полонська-Василенко, — перший у тодішній Росії, у своїй історичній школі в основу історії поклав знання передісторії. Він зрозумів вагу передісторії ще сто років тому, зробив її предметом історичних студій і викладав її під виглядом «Вступу до історії...» Саме з іменем Антоновича пов'язано виникнення української археології. Археологічний з'їзд 1874 року показав високий рівень досягнень молодого української науки. В.Антонович був автором багатьох праць з археології, які започаткували цілий напрям наукового дослідження. 1901 року вчений завершив працю «Раскопки курганов западной Волыни», а в

1910р. «Раскопки в стране древлян». Вже у 1870р. В.Антонович на одному із засідань «Товариства Нестора-літописця» виступив з ґрунтовним дослідженням про українські могили. «Від того часу, писав С.Симович, — ні один археологічний з'їзд на Україні не обходиться без участі Антоновича». З іменем видатного вченого пов'язано виникнення в 1873р. «Південно-Західного відділення Російського Географічного товариства».

У 80-роках ХІХ століття В.Антонович опублікував двома виданнями книгу під назвою «Исторические деятели Юго-Западной России», в якій були поміщені науково-популярні нариси про українських гетьманів Петра Сагайдачного, Івана Виговського, Юрася Хмельницького, Павла Тетерю, Петра Дорошенка, Демка Многогрішного та багатьох інших. На відміну від «Русской истории в жизнеописаниях ее главнейших деятелей» М.Костомарова, написаній в процарському дусі, нариси В.Антоновича висвітлювали минуле України не як складової частини Російської імперії.

Поряд з активною трудовою діяльністю В.Антонович не менш активно включився у політичну боротьбу. Він з молодих літ бере участь у так званому русі «хлопоманів», які вимагали демократичних нововведень, звільнення селян від кріпацтва. Окрім наукових, політичні цілі переслідувала також «Українська Громада», ініціаторами створення якої виступили В.Антонович, К.Михальчук, Т.Рильський, Б.Познанський. Коли русофільська преса накинулася на київську «Українську Громаду», Антонович і 20 його соратників опублікували відкритого листа, в якому запевняли російську публіку в тому, що їхньою метою «є лише освіта народу». Незабаром В.Антонович разом з О.Русовим, М.Драгомановим та ін. заснували «Стару Громаду». Що стосується творчих стосунків Антоновича і Драгоманова, то їхня наукова співпраця увінчалася написанням спільної праці «Исторические песни малорусского народа с объяснениями В.Антоновича и М.Драгоманова» (1873-1874).

Та найбільшою заслугою Володимира Антоновича перед українською наукою було створення славнозвісної школи істориків. Переважна більшість його учнів стали видатними вченими, які протягом ХІХ-ХХ ст. посідали майже всі кафедри українських університетів: Д.Багалій, І.Линниченко, П.Голубовський, О.Андріяшев, М.Довнер-Запольський, В.Ляскоронський, В.Грушевський. В 1894р. за рекомендацією В.Антоновича кафедру історії у Львівському університеті посів М.Грушевський — найталановитіший його учень і послідовник.

Микола ВЕГЕШ

Хроніка з життя «Просвіти»

ПЕРША ЗВІТНО-ВИБОРЧА КОНФЕРЕНЦІЯ ЗАКАРПАТСЬКОГО КРАЙОВОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»

23 грудня 1990 року, з метою продовження славних традицій історичної «Просвіти», у м.Ужгороді з великим суспільним ентузіазмом і

надією на успіх було відроджено цю популярну в народі закарпатоукраїнську громадську організацію.